

SOCIJALNE DISTANCE PREMA HOMOSEKSUALNIM, BISEKSUALNIM I TRANS OSOBAMA

Autori: Ana Keleman & Lana Lugonja

Naziv ustanove autora-studenata: Studijski program Psihologija & Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju – LEP-BL,
Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci

Adresa e-pošte autora: anakeleman@gmail.com; lanalugonja7@gmail.com

Mentor: doc. dr Siniša Subotić (Univerzitet u Banjoj Luci)

Tematska oblast: Humanističke nauke

Čak i ako se zanemare debate o distinkciji između pola i roda, o broju specifičnih rodnih i seksualnih identiteta i orientacija i njihovom složenom odnosu sa mentalnim združljjem, moderno društvo zagovara slobodu izražavanja i opredeljanja. Predrasude prema osobama iz tzv. LGBT populacije i dalje postoje, ali javno izražavanje rodnih i seksualnih identiteta je generalno postalo prihvatljivije. Pošto je nivo predrasuda prema LGBT populaciji slabo ispitana problematika na BHS govornom području, cilj istraživanja bio je utvrđivanje stepena socijalne distance prema gay i biseksualnim osobama ženskog (Ž) i muškog (M) pola i osobama koje su izvršile tranziciju iz muškog u ženski (M-Ž) i ženskog u muški (Ž-M) rod. Uzorak je obuhvatio 445 ispitanika iz BiH, uzrastnog raspona 18-30 godina. Dobijeni redoslijed socijalnih distanci, počevši od najviše, jeste: M-Ž trans, Ž-M trans, gay M, biseksualni M, gay Ž i biseksualne Ž. Iako su uglavnom visoko interkorelirane, visine distanci su se značajno razlikovale između sebe. Sva individualna poređenja visina distanci, osim gay-biseksualni M i gay-biseksualne Ž, bila su značajno različita, uglavnom u intervalu nižih efekata. Sve distance su blago opadale s porastom nivoa obrazovanja, a tri najviše distance su bile blago više kod muškaraca. Rezultati su u skladu s tezom o generalnim, međusobno povezanim predrasudama prema LGBT populaciji, ali istovremeno ukazuju i na postojanje različitih nivoa u intenzitetima distanci prema individualnim rodno-seksualnim manjinama.

Ključne riječi: socijalna distanca, seksualni identitet, rodni identitet, LGBT

UVOD

U posljednje vrijeme prisutne su debate o biološkoj i socijalno-konstrukcionističkoj prirodi i distinkciji između pola i roda i načinu upotrebe ovih riječi prilikom označavanja identiteta i pripadnosti (npr., Gentile, 1993; Haig, 2004; Prince, 2005; Thompson, 1989; Udry, 1994). Isto tako, postoje debate o binarnoj prirodi pola/roda i o broju rodno-seksualnih identiteta (npr., Callis, 2014; Galupo, Ramirez, & Pulice-Farrow, 2017; Richards et al., 2016). Mnogo je rečeno i napisano i o relaciji ovih identiteta sa različitim shvatanjima i aspektima mentalnog zdravlja (Balsam, Beauchaine, Mickey, & Rothblum, 2005; King et al., 2003; Meyer, 2003; Mustanski, Garofalo, & Emerson, 2010; Scandurra et al., 2018). Čak i ako se sva ova pitanja ostave po strani, sloboda javnog izražavanja rodno-seksualnih identiteta i pravo na nediskriminaciju po tom osnovu predstavljaju integralni trend modernog društva, iako su ove slobode i prava još uvjek daleko od potpuno ostvarenih.

Pored biološke odrednice na koju se misli kada se kaže pol, veliki deo čovjekovog života određen je i njegovim seksualnim identitetom, koji ne mora nužno da bude u skladu sa biološkim polom na tradicionalan način. Seksualni identitet se može posmatrati kroz tri instance: 1) rod, kao lično osjećanje osobe po pitanju sopstvenog pola (Green, 1974), 2) socijalna očekivanja, koja se odnose na kulturne odrednice i očekivanja zavisno od biološkog pola (Shively & Cecco, 1977) i 3) seksualna orientacija, koju Američka psihološka asocijacija – APA definiše kao obrazac emocionalne, romantične i/ili seksualne privlačnosti prema muškarcima, ženama ili prema oba pola (APA, 2008). Polovinom prošlog vijeka Kinsey i saradnici (Kinsey, Pomeroy, & Martin, 1948/1998; Kinsey, Pomeroy, Martin, & Gebhard, 1953/1998) su vrlo upečatljivo demonstrirali da se seksualna privlačnost distribuirala na kontinuumu, koji na krajinjim polovima ima ekskluzivnu privlačnost ka suprotnom polu – heteroseksualnost, odnosno ekskluzivnu privlačnost ka istom polu – homoseksualnost, uz veći broj vrijednosti između, koje podrazumijevaju nekakav omjer privlačnosti i ka istom i ka suprotnom polu, odnosno – biseksualnost (Weinberg, Williams, & Pryor, 1995). Postoje i još kompleksnija shvatanja, poput npr. panseksualizma, heterofleksibilnosti i drugih (Callis, 2014; Galupo et al., 2017).

Transeksualizam je izraz koji se upotrebljava da se definije osjećanje neprijatnosti i nepripadnosti prema svom biološkom polu, i vrlo često se termin upotrebljava kada se govori o osoba koje žive i prihvataju norme koje su karakteristične za suprotan biološki pol (Valentine, 2007). Time se, u slučaju transeksualnih osoba, kao odrednica roda uzima suprotan pol od biološkog. Ovakav odnos roda i pola direktno utiče i na socijalna očekivanja, kao instancu seksualnog identiteta. Društveno-kultурне norme određuju i ulogu i shvatanje žene i muškarca, shodno čemu društvo pojedincu nameće i očekivanja u pogledu ponašanja i prihvatanja normi koje su namijenje njegovom biološkom polu (npr., Levesque, 2011). Zbog odstupanja od takvih

očekivanja, transseksualne osobe su vrlo često meta rodne segregacije. Tipičan primjer normi koje direktno utiču na transeksualne osobe je postojanje muškog i ženskog toaleta na javnim mjestima (Herman, 2013).

Uz uvažvanje da postoje razlike u shvatanjima i broju relevantnih rodno-seksualnih identiteta, ovaj rad se fokusira na transseksualnost/transrodnost, te homoseksualnost i biseksualnost, kao reprezentante neheteroseksualnih orijentacija, odnosno identiteta.

Predrasude i rodno-seksualni identitet

Iako pravni akti o ljudskim pravima nominalno štite i obezbeđuju prava osoba čiji seksualni identitet spada u manjinske, činjenica je da slučajevi sistemskog kršenja ovakvih odredbi i dalje postoji (Mršević, 2007). Sam termin predrasude prema seksualnom identitetu obuhvata negativne stavove i njihovo ispoljavanje prema pojedincu, bazirane isključivo na osnovu seksualnog identiteta tog pojedinca (Herek, 2007). Potrebno je napraviti distinkciju između predrasuda usmjerenih na transrodne osobe od predrasuda koje obuhvataju negativne stavove prema seksualnoj orijentaciji (heteroseksualnosti, homoseksualnosti, biseksualnost). Ovakva distinkcija nije nužan pokazatelj da spomenute vrste predrasuda ne zavise jedna od druge. Razlike na koje je ukazano ne znače da osoba koja je homofobična neće nužno biti bez predrasuda prema transeksualncima i obratno, jer nalazi pokazuju pozitivne korelacije između skala koje mjere transfobiju i homofobiju (Nagoshi et al., 2008). Podjela predrasuda unutar sekusalnih identiteta je indukovala pitanje o različitim stepenima negativnih stavova koja potencijalno postoje prema pripadnicima LGBT zajednice. Studije o negativnim stavovima prema seksualnim identitetima većinski su se bazirala na provjeri stepena predrasuda u zavisnosti od pola osobe iz ciljane grupe i/ili pola procjenjivača. Tako postoje nalazi koji pokazuju da su socijalne distance više prema homoseksualnim (Gentry, 1987), odnosno homoseksualnim i biseksualnim (Herek, 2002) osobama koje su istog pola kao i procjenjivač, kao i nalazi koji pokazuju da su negativni stavovi prema gay muškarcima izraženiji kod muških ispitanika u odnosu na ženske, dok ne postoje polne razlike u visini negativnih stavova prema gay ženama (Kite & Whitley Jr, 1996). Noviji nalazi sa našeg govornog područja ukazuju na viši stepen homofobije kod muških ispitanika (Živanović, Đokić, Lazarević, Orlić, & Bjekić, 2014). Negativni stavovima prema biseksualnim osobama su takođe izraženiji kod muških ispitanika (Dodge et al., 2016). Viši stepen izraženosti predrasuda i distanci prema seksualnim manjinama kod mušaraca ukazuje na mogućnost da su, za razliku od žena, muškarci više investirani u održavanje kulturne odrednice pola, te da teže da održe kvalitete koje su tradicionalno vezane za muški pol (Herek, 1986).

Iako se predrasude na osnovu seksualnog identiteta često globalizuju kao negativna osjećanja i stavovi prema svakom od oblika „nenormativnog“ rodno-seksualnog identiteta, studije su pokazale da postoje razlike u stepenu izraženosti predrasuda. Tako su npr. negativni stavovi prema biseksualnim osobama ženskog pola manje izraženi nego negativni stavovi prema biseksualnim osobama muškog pola (Dodge et al., 2016). Leitenberg i Slavin (1983) su, u studiji rađenoj sa ciljem da utvrđu razlike u stepenu predrasuda prema transeksualnim i homoseksualnim osobama, pokazali da su predrasude prema transeksualnim osobama manje. Čini se da se situacija sa vremenom promjenila, te danas mnogi autori ukazuju na činjenicu da su trans osobe potencijalno još snažnije diskriminisane u odnosu na gay osobe i da predstavljaju jednu od najomraženijih marginalizovanih grupa uopšte (Bauer et al., 2009; Nagoshi et al., 2008).

Socijalna distance

Kao mjeru stepena predrasuda prema grupama i pojedincima, najčešće pripadnicima etničkih grupa, tipično se koristi skala socijalne distance (Weaver, 2008). Pojam socijalno se odnosi na stepen razmijevanja i osjećanja kojom osobe doživljavaju druge grupe i pojedince; shodno tome, skala socijalne distance mjeri spremnost da se sa datim osobama uđe u prisni kontakt različite vrste (Weaver, 2008). Bogardusova skala opisuje niz veza (bračni odnos, prijateljstvo, poslovni odnos, državljanin, turista, suživot u gradu, izbacivanje osobe iz države) koju osoba može da uspostavi sa pripadnikom određene grupe i time ispituje stepen bliskosti koji može biti ostavljen (Geisinger, 2010). Kritike upućene na račun skale se većinski odnose na probleme modaliteta između nivou prisnosti, gdje razmaci između različitih nivoa nisu identični. Bez obzira na nedostatke, originalna Bogardusova skala (npr., Geisinger, 2010; Wark & Galliher, 2007; Weaver, 2008) i njene raznovrsne modifikacije predstavljaju široko rasprostranjen instrument za ispitivanje preferencija/distanci prema različitim grupama ljudi (npr., Gentry, 1987; Miholjčić & Subotić, 2016).

Cilj istraživanja

Kako je, uz mali broj izuzetaka (npr., Živanović et al., 2014), nivo predrasuda prema pripadnicima LGBT populacije slabo ispitana problematika na BHS govornom području, cilj studije je utvrditi u kojoj mjeri postoje razlike u socijalnoj distanci prema pripadnicima različitih rodno-seksualnih grupacija, odnosno manjina iz LGBT¹ populacije na uzorku ispitanika iz BiH. Istraživanjem se želi utvrditi razlike u stepenu intenziteta distanci između samih grupa koje se ocijenjuju, kao i stepen međusobne povezanost tih distanci. Imajući u vidu prethodno navedene studije o razlikama u predrasudama prema pripadnicima transseksualne rodne identifikacije i neheteroseksualnih orientacija, moguće je očekivati povišene distance prema osobama koje su izvršile tranziciju iz jednog roda u drugi, uz intenzitet koji će biti najmanje ekvivalentan, a potencijalno i veći u odnosu na distance prema gay osobama (Bauer et al., 2009; Nagoshi et al., 2008). Moguće je i načelno pretpostaviti da će muški ispitanici pokazivati u globalu veće distance prema svakoj ili većini grupa (Dodge et al., 2016; Kite & Whitley Jr, 1996; Živanović et al., 2014), kao i da će distance prema biseksualnim osobama ženskog pola biti niže u odnosu na distance prema biseksualnim osobama muškog pola (Dodge et al., 2016).

MATERIJAL I METODE

Uzorak

Uzorak čine 445 prigodnim putem prikupljena ispitanika iz BiH (85.2% iz Republike Srpske), uzrasnog raspona između 18 i 30 ($M=23.46$; $SD=3.74$) godina. Uzorak je ujednačen po polu (50.8% žene). Nešto manje od pola uzorka pripada studentskoj populaciji (43.1%), dok ostatak mahom sačinjavaju ispitanici sa završenom srednjom školom (33.7%) i višom školom ili fakultetom (13.9%). Velika većina ispitanika (92.2%) deklariše se kao isključivo heteroseksualna.

Instrumenti

Modifikovana skala socijalne distance. Izvorna Bogardusova skala (npr., Geisinger, 2010; Wark & Galliher, 2007; Weaver, 2008) mjeri sedam nivoa uz pomoć kojih se određuje prisnost odnosno distanca ispitanika prema drugim etničkim grupama. U ovom istraživanju korištena je namjenski modifikovana Bogardusova skala, specifično formulisana tako da ispituje prisnost, odnosno distancu prema ljudima različitim rodno-seksualnim identitetima. Modifikovane verzije skala socijalne distance nisu neuobičajene kada je riječ o ispitivanju distanci prema grupama specifičnih karakteristika, za koje izvorna verzija skale nije prikladna (npr., Gentry, 1987; Miholjić & Subotić, 2016). Distance u ovom istraživanju mjerene su u odnosu na sljedećih šest grupa/kategorija rodno-seksualnih manjina: „muškarcima koji su postali žene“ (transseksualne osobe), „ženama koje su postale muškarci“ (transseksualne osobe), gay/homoseksualnim osobama muškom polu, gay/homoseksualnim osobama ženskog pola² i biseksualnim osobama muškog i ženskog pola. Stepen distance je ispitivan uz pomoć osam tvrdnji koje se odnose na različite vrste hipotetskih interakcija. Tvrđnje su bile sljedeće: 1) „Pristao/la bih da uđem u bračni odnos ili da meni bliska osoba uđe u bračni odnos.“; 2) „Pristao/la bih da budemo prijatelji.“; 3) „Pristao/la bih da žive u mojoj državi.“; 4) „Pristao/la bih da posjete moju državu kao turisti.“; 5) „Pristao/la bih da žive u mom gradu.“; 6) „Pristao/la bih da radim sa njima u istoj firmi.“; 7) „Pristao/la bih da budu moje komšije (tj. da živimo u istoj ulici).“; 8) „Izbacio/la bih ih sve iz moje države.“

Ispitanici su na svaku tvrdnju odgovarali po principu tačno-netačno. Tvrđnje su sabrane u jedinstveni skor za svaku od kategorija posebno. Operacionalizacija distanci u jedinstvene skorove za date grupe je opravdana činjenicom da je većina etabliranih postupaka za utvrđivanje optimalnog broja dimenzija (Subotić, 2013) sugerisala unidimenzionalnost procjena. Prije sabiranja, sve tvrdnje su rekodirane tako da viši ukupni skor označava viši nivo socijalne distance prema datoj grupi. Ukupni skorovi se mogu kretati u intervalu od 0.00 do 8.00.

U kontrolne svrhe pridodata je i procjena distance prema pripadnicima romske populacije (ženama i muškarcima), koristeći identične tvrdnje i proceduru kao i u slučaju procjene distanci za rodno-seksualne manjine.

¹ Iako se nerijetko govoriti i o LGBTIQ (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Intersex, and Questioning) populaciji, posljednja dva dijela akronima nisu uključena u istraživanje, zbog teškoće sa operacionalizacijom/formulacijom ovih, na našem govorno-kulturnom području, relativno nepoznatih odrednica.

² Simplifikacije radi, riječ „gay“ korištena je u formulaciji stavki za označavanje i žena i muškaraca homoseksualne orientacije, ali je uvijek navođena u paru sa riječju „homoseksualan“, tj. korištena je formulacija „gay/homoseksualne osobe“. U nastavku ovog teksta, riječ „gay“ i „homoseksualan“ korišteni su kao sinonimi prilikom označavanja istopolne seksualne orientacije i za muškarce i za žene.

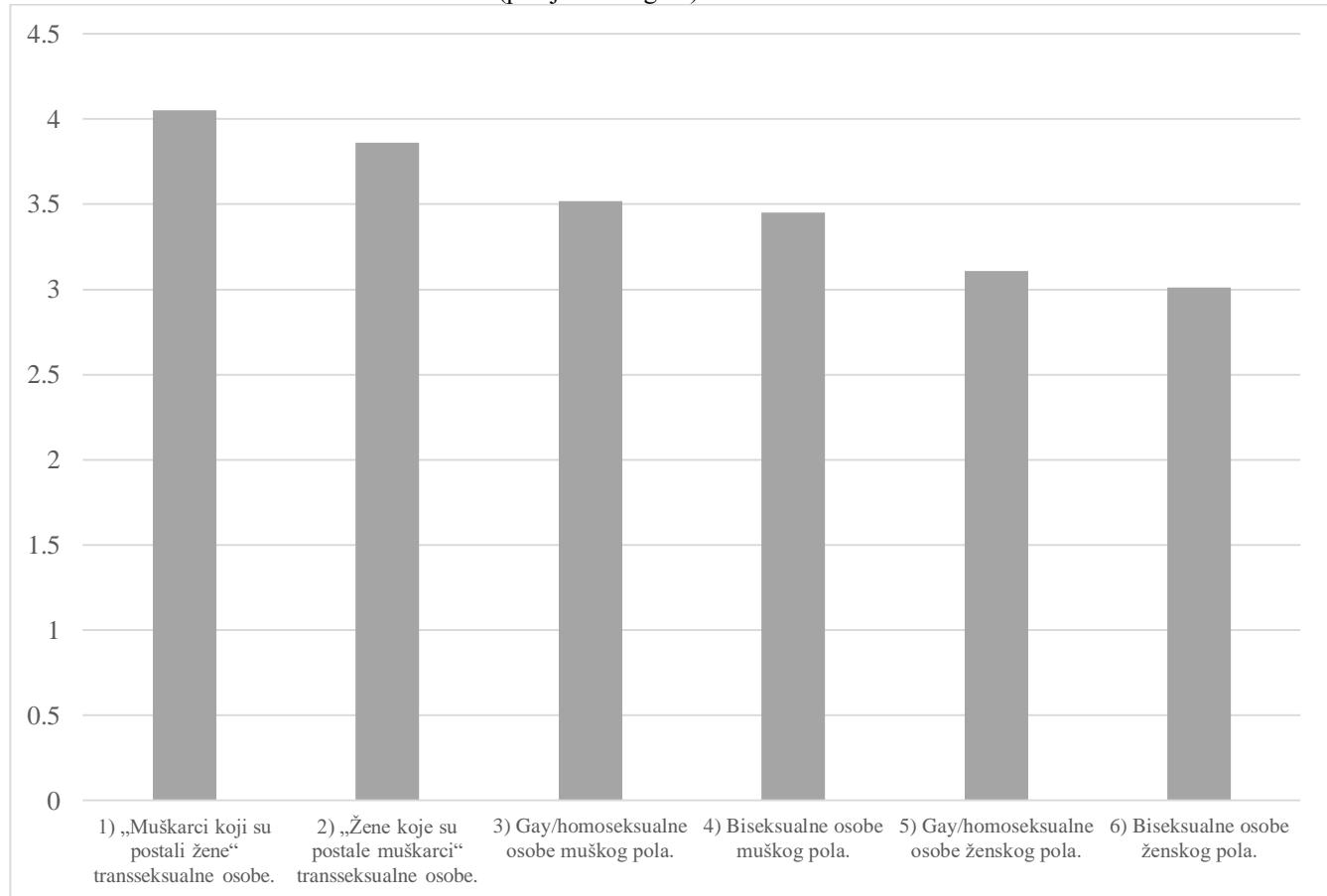
Sociodemografska pitanja i samoprocjena seksualne orijentacije. U sklopu upitnika su postavljena i konvencionalna pitanja o demografskim podacima ispitanika (pol, uzrast, obrazovanje). Postavljen je i upit o samoprocijenjenoj seksualnoj orijentaciji ispitanika, mјeren putem Kinsey skale (Kinsey, Pomeroy, & Marti, 1948/1998; Kinsey, Pomeroy, Martin, & Gebhard, 1953/1998), koja predstavlja jednoajtemsku mjeru, kojim ispitanici iskazuju svoju seksualnu orijentaciju na sedmostepenom kontinuumu koji se kreće od isključive heteroseksualnosti, do isključive homoseksualnosti. Skala podrazumijeva i dodatnu, osmu opciju, koja se odnosi na aseksualnost/neseksualnost.

Postupak

Ispitanici su na pitanja odgovarali putem anonimne papir-olovka upitničke baterije, koja je obuhvatala sve ranije opisane mjere. Dio ispitanika je na pitanja odgovarao samostalno, uz naknadno dostavljanje ispunjenjih upitnika istraživačima, dok je dio ispitanika (primarno iz studentskog poduzorka) upitničke baterije ispunjavao u grupnom okruženju, u okviru redovnih predavanja ili vježbi na fakultetu. Vrijeme ispunjavanja upitnika nije striktno ograničavano ili mјereno.

REZULTATI I DISKUSIJA

Intenziteti socijalnih distanci prema šest kategorija rodno-seksualnih identiteta upoređenji su između sebe uz pomoć Fridmanovog neparametrijskog testa za zavisna mјerenja (uz Kendallov W test, kao mjeru veličine efekta). Dobijen je statistički značajan efekt, koji ukazuje da se, u globalu govoreći, distance između sebe razlikuju: $\chi^2(445)=196.37$, $p<.001$, $W=.088$. Prikazi visina individualnih distanci (prosječni rangovi) dati su na Slici 1.

Slika 1. Prosječni rangovi socijalnih distanci prema osobama različitih rodno-seksualnih identiteta. Aritmetičke sredine socijalnih distanci su, redom: 3.91 ($SD=2.97$), 3.38 ($SD=2.78$), 3.12 ($SD=2.80$), 3.11 ($SD=2.75$), 2.69 ($SD=2.68$), 2.61 ($SD=2.63$).

Distance su najviše prema transseksualnim osobama, pri čemu je distanca prema osobama koje su izvršile tranziciju iz muškog u ženski rod izraženija od distance prema osobama koje su izvršile tranziciju iz ženskog u muški rod. Činjenica da su distance prema transseksualnim osobama najizraženije ne iznenađuje. Transseksualnost je, naročito ako govorimo o tranziciji koja uključuje operativne zahvate, rjeđa i, uslovno govoreći, novija manifestacija od biseksualnosti i homoseksualnosti; kao takva, ona uz sebe vjerovatno još uvijek nosi veću „šok vrijednost“ u odnosu na već donekle socijalno uobičajene manifestacije homoseksualnosti i biseksualnosti (naročito ako govorimo iz perspektive društva u BiH, gdje su sve ove stvari potencijalno još uvijek mnogo veći tabu u odnosu na većinu tzv. zapadnih zemalja). Osim toga, u literaturi (npr., Smith, McPherson, & Smith-Lovin, 2014) je dobro opisan fenomen homofilije, ko je, uslovno govoreći, polarni opozit socijalne distance i podrazumijeva da akteri sličnih karakteristika (npr. sličnog uzrasta, nivoa obrazovanja, rase itd.) imaju nešto veću tendenciju da se češće povezuju u odnosu na aktere različitih karakteristika. Od svih šest rodno-seksualnih identiteta, transseksualnost manifestno vjerovatno najviše „odudara od norme“, odnosno doživljava se kao najrazličitija. Homoseksualne i biseksualne osobe, iako iskazuju seksualnu privlačnost koja odstupa od heteronormativne većine, i dalje zadržavaju svoj biološki pol, dok se, u slučaju trans osoba, mijenja kompletna polno-rodna osnova. Treba naglasiti i da su distance prema osobama koje su izvršile tranziciju iz muškog, odnosno ženskog pola bile nešto izraženije u slučaju muških procjenjivača/ispitanika (rang-korelacije s muškim polom iznose, redom: $p=.205$, $p<.001$ i $p=.156$, $p<.001$; korelacije se ne mijenjaju ni ako se iskontroliše seksualna orijentacija ispitanika).

Nakon distanci prema trans osobama, sljedeće po intenzitetu su distance prema osobama muškog pola, koje su gay, odnosno biseksualne orijentacije, dok su najniže distance prema osobama ženskog pola, koje su gay, odnosno biseksualne orijentacije. Ovaj nalaz je utoliko interesantniji zbog toga što se, izuzev distance prema gay muškarcima, koja je nešto izraženija kod procjenjivača koji su muškog pola (rang-korelacija ove distance s muškim polom iznosi: $p=.186$, $p<.001$; korelacija se ne mijenja ni ako se iskontroliše seksualna orijentacija ispitanika), visine posljednje tri distance ne razlikuju u zavisnosti od pola procjenjivača. Pojedini nalazi iz zapadnih kultura pokazuju da su socijalne distance prema homoseksualnim osobama izraženije ako su procjenjivač i (hipotetska) gay osoba, prema kojoj se mjeri distanca, istog pola, tj. heteroseksualni muškarci imaju nešto višu distancu prema gay muškarcima, heteroseksualne žene imaju nešto višu distancu prema gay ženama (Gentry, 1987). U ovom istraživanju, distanca muških ispitanika je viša prema gay muškarcima, dok su distance i žena i muškaraca prema gay ženama slične, što je u skladu s nekim ranijim meta-analičkim nalazima (Kite & Whitley Jr, 1996). Distance prema biseksualnim ženama su niže u odnosu na distance prema biseksualnim muškarcima (Dodge et al., 2016), takođe nevezano od pola ispitanika/procjenjivača. Zapravo, uočljiv je efekt da su distance prema neheteroseksualnim muškarcima (bilo gay ili biseksualnim) generalno više nego prema neheteroseksualnim ženama (bilo gay ili biseksualnim). Ovaj zaključaj je podržan i nalazima prikazanim u Tabeli 1, koji pokazuju razlike između individualnih parova distanci, koje su ispitane serijom Wilcoxonovih Z post hoc testova. Utvrđeno je da su sve distance statistički značajno različite, osim u slučaju poređenja distanci prema gej i biseksualnim osobama muškog pola kao i prema gej i homoseksualnim osobama ženskog pola. Iz Tabele 1 je takođe uočljivo da su sve distance uglavnom vrlo visoko povezane (ρ kolona), tj. postoji relativno visoka vjerovatnoća da će osoba koja iskazuje visoku distancu prema bilo kojoj od šest rodno-seksualnih identitetskih grupa iskazivati visoke distance i prema preostalim grupama. Istovremeno, činjenica da se visine svih distanci osim dvije između sebe značajno razlikuju, pri čemu su efekti tih razlika uglavnom nižeg do umjerenog intenziteta ($|r|$ kolona), ukazuje da nije opravdano govoriti o ekvivalentim nivoima distanci. Drugim riječima, rezultati su u skladu s tezom o generalnim, međusobno povezanim predrasudama prema LGBT populaciji (Nagoshi et al., 2008), ali istovremeno ukazuju i na postojanje različitih nivoa u intenzitetima distanci prema individualnim rodno-seksualnim manjinama.

Treba istaći i da su sve distance pokazivale određenu tendenciju pada sa porastom nivoa obrazovanja ispitanika (rang-korelacije su, redom: 1): $p=-.167$, $p<.001$; 2): $p=-.180$, $p<.001$; 3): $p=-.168$, $p<.001$; 4): $p=-.105$, $p=.027$; 5): $p=-.156$, $p<.001$; 6): $p=-.112$, $p=.018$).

Tabela 1. Individualna poređenja (post hoc kontrasti) socijalnih distanci

Kontrasti	Z	p	$ r $	ρ
1-2	-4.62	<.001	.22	.75
1-3	-6.67	<.001	.32	.71
1-4	-6.85	<.001	.32	.66
1-5	-8.53	<.001	.40	.46
1-6	-9.20	<.001	.44	.51
2-3	-3.62	<.001	.17	.81
2-4	-3.26	.001	.15	.78
2-5	-7.39	<.001	.35	.67
2-6	-7.59	<.001	.36	.65
3-4	-0.12	.908	.01	.83
3-5	-5.71	<.001	.27	.77

3-6	-6.18	<.001	.29	.72
4-5	-4.47	<.001	.21	.68
4-6	-5.54	<.001	.26	.71
5-6	-0.64	.523	.03	.74

Legenda: Z – Wilcoxonov statistik; p – nivo statističke značajnosti Z statistika; |r| - mjera veličine efekta individualnog kontrasta; ρ – rang-korelacija individualnih parova distanci (svi $p < .001$)

Pitanje koje se prirodno nameće jeste i: „Koliko su utvrđene distance prema rodno-seksualnim manjinama zapravo visoke?“ Činjenica je da ne postoje BiH (ili bilo koje druge) norme za socijalne distance mjerene putem ovdje korištene modifikacije skale socijalne distance. Zbog toga su, u komparativne svrhe, u istraživanje uključene i procjene distanci prema Romima, koji tipično važe za socijalno marginalizovanu etničku skupinu, u odnosu na koju se, na našim prostorima, bilježe visoke socijalne i etničke distance (npr., Miladinović, 2008). Upotreboom iste modifikovane skale socijalne distance koja je korištena za procjene rodno-seksualnih manjina, utvrđene su sljedeće prosječne vrijednosti socijalne distance za žene, odnosno muškarce romske nacionalnosti: $M=1.91$ ($SD=2.06$) i $M=1.98$ ($SD=1.97$). Kako između ove dvije procjene postoji vrlo mala razlika ($Z=-2.03$, $p=.043$, $|r|=.10$), pojednostavljenja radi, distance za žene i muškarce Rome su objedinjene u zajedničku prosječnu distancu prema Romima: $M=1.95$ ($SD=1.94$). Potom je utvrđena razlika vrijednosti ove objedinjene distance u odnosu na distance prema šest rodno-seksualnih manjina. Rezultati su prikazani u Tabeli 2.

Tabela 2. Razlike između socijalnih distanci prema Romima u odnosu na distance prema rodno-seksualnim manjinama

Poređenja distance prema Romima u odnosu na:	Z	p	r
1) „Muškarce koji su postali žene“ transseksualne osobe.	-11.93	<.001	.57
2) „Žene koje su postale muškarci“ transseksualne osobe.	-10.13	<.001	.48
3) Gay/homoseksualne osobe muškog pola.	-8.43	<.001	.40
4) Biseksualne osobe muškog pola.	-8.85	<.001	.42
5) Gay/homoseksualne osobe ženskog pola.	-4.84	<.001	.23
6) Biseksualne osobe ženskog pola.	-4.54	<.001	.22

Legenda: Z – Wilcoxonov statistik; p – nivo statističke značajnosti Z statistika; |r| - mjera veličine efekta za dato poređenje.

Socijalne distance prema Romima su statistički značajno niže u odnosu na svih šest distanci prema rodno-seksualnim manjinama. Intenziteti ovih razlika variraju u rasponu od niskih (u odnosu na gay i biseksualne osobe ženskog pola), preko umjerenih (u odnosu na gay i biseksualne osobe muškog pola i osobe koje su izvršile tranziciju iz ženskog u muški rod), do visokih (u odnosu na trans osobe koje su izvršile tranziciju iz muškog u ženski rod). Izraženo u procentima, distanca prema biseksualnim ženama (koja je najniža od svih šest kompariranih rodno-seksualnih grupa), viša je u odnosu na prosječnu distancu prema Romima za 34.1%. Distanca prema osobama koje su izvršile tranziciju iz muškog u ženski rod (koja je najviša od svih šest kompariranih rodno-seksualnih grupa), viša je u odnosu na prosječnu distancu prema Romima za čak 100.6%. Drugim riječima, u odnosu na tipično visoko marginalizovane Rome, rodno-seksualne manjine dobijaju osjetno više skorove socijalnih distanci. Međutim, istovremeno treba imati u vidu da u odnosu na raspon skale modifikovane socijalne distance, čiji teorijski maksimum iznosi 8, prosjeci svih zabilježenih distanci ostaju u donjoj polovini mogućeg raspona skorova, uključujući i pojedinačno najvišu distancu iz istraživanja (prema osobama koje su izvršile tranziciju iz muškog u ženski rod), koja iznosi 3.91.

ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja pružaju preliminarni uvid u stepen socijalnih distanci prema rodno-seksualnim manjinama, iz ugla gledanja stanovnika Republike Srpske/BiH. Distance su, posmatrane u relativnom odnosu, najizraženije prema trans osobama, najmanje su izražene prema ženama neheteroseksualne orientacije, dok se muškarci neheteroseksualne orientacije nalaze između. Komparativnog navoda radi, sve distance prema rodno-seksualnim manjinama su značajno izraženije u odnosu na distance prema Romima, sa skorovima koji su viši u rasponu od 34.1% do 100.6%, ali uz opasku da vrijednosti svih distanci ostaju unutar donje polovine mogućeg raspona skale socijalne distance. Iako su distance prema rodno-seksualnim manjinama uglavnom visoko interkorelirane, što ukazuje na to da su predrasude prema pripadnicima LGBT populacije vjerovatno generalizovanog karaktera, između individualnih distanci postoje značajne razlike, odnosno nivou u intenzitetima.

LITERATURA

- American Psychological Association. (2008). Answers to your questions: For a better understanding of sexual orientation and homosexuality. Washington, DC: Author. Retrieved from www.apa.org/topics/lgbt/orientation.pdf
- Balsam, K. F., Beauchaine, T. P., Mickey, R. M., & Rothblum, E. D. (2005). Mental health of lesbian, gay, bisexual, and heterosexual siblings: effects of gender, sexual orientation, and family. *Journal of Abnormal Psychology, 114*(3), 471.
- Bauer, G. R., Hammond, R., Travers, R., Kaay, M., Hohenadel, K. M., & Boyce, M. (2009). "I don't think this is theoretical; this is our lives": how erasure impacts health care for transgender people. *Journal of the Association of Nurses in AIDS Care, 20*(5), 348-361.
- Callis, A. S. (2014). Bisexual, pansexual, queer: Non-binary identities and the sexual borderlands. *Sexualities, 17*(1-2), 63-80.
- Dodge, B., Herbenick, D., Friedman, M. R., Schick, V., Fu, T. C. J., Bostwick, W., ... & Sandfort, T. G. (2016). Attitudes toward bisexual men and women among a nationally representative probability sample of adults in the United States. *PloS One, 11*(10), e0164430.
- Galupo, M. P., Ramirez, J. L., & Pulice-Farrow, L. (2017). "Regardless of their gender": Descriptions of sexual identity among bisexual, pansexual, and queer identified individuals. *Journal of Bisexuality, 17*(1), 108-124.
- Geisinger, K. F. (2010). Bogardus social distance scale. In I. Weiner, & W. E. Craighead (Eds.), *Corsini encyclopedia of psychology* (4th ed.) (p. 246). New York, NY: Wiley.
- Gentile, D. A. (1993). Just what are sex and gender, anyway? A call for a new terminological standard. *Psychological Science, 4*(2), 120-122.
- Gentry, C. S. (1987). Social distance regarding male and female homosexuals. *The Journal of Social Psychology, 127*(2), 199-208.
- Green, R. (1974). *Sexual identity conflict in children and adults*. New York, NY: Basic Books.
- Haig, D. (2004). The inexorable rise of gender and the decline of sex: Social change in academic titles, 1945–2001. *Archives of Sexual Behavior, 33*(2), 87-96.
- Herek, G. M. (1986). On heterosexual masculinity: Some psychical consequences of the social construction of gender and sexuality. *American Behavioral Scientist, 29*(5), 563-577.
- Herek, G. M. (2002). Heterosexuals' attitudes toward bisexual men and women in the United States. *Journal of Sex Research, 39*(4), 264-274.
- Herek, G. M. (2004). Beyond "homophobia": Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Sexuality Research & Social Policy, 1*(2), 6-24.
- Herman, J. L. (2013). Gendered restrooms and minority stress: The public regulation of gender and its impact on transgender people's lives. *Journal of Public Management & Social Policy, 19*(1), 65-80.
- King, M., McKeown, E., Warner, J., Ramsay, A., Johnson, K., Cort, C., ... & Davidson, O. (2003). Mental health and quality of life of gay men and lesbians in England and Wales: controlled, cross-sectional study. *The British Journal of Psychiatry, 183*(6), 552-558.
- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., & Martin, C. E. (1998). *Sexual behavior in the human male*. Bloomington, IN: Indiana University Press. (Original work published 1941)
- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., Martin, C. E., & Gebhard, P. H. (1998). *Sexual behavior in the human female*. Bloomington, IN: Indiana University Press. (Original work published 1953)
- Kite, M. E., & Whitley Jr, B. E. (1996). Sex differences in attitudes toward homosexual persons, behaviors, and civil rights a meta-analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin, 22*(4), 336-353.
- Leitenberg, H., & Slavin, L. (1983). Comparison of attitudes toward transsexuality and homosexuality. *Archives of Sexual Behavior, 12*(4), 337-346.
- Levesque R. J. R. (2011). Sex roles and gender roles. In R. J. R. Levesque (Ed.), *Encyclopedia of adolescence* (p. 2622) New York, NY: Springer.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin, 129*(5), 674.
- Miholjić, D., & Subotić, S. (2016, novembar). *Socijalna distanca prema osobama koje žive s HIV-om u BiH*. Rad prezentovan na konferenciji Banjalučki novembarski susreti 2016. (sekcija za psihologiju), Banjaluka, BiH.
- Miladinović, S. (2008). Etnička i socijalna distanca prema Romima. *Sociološki pregled, 42*(3), 417-437.
- Mršević, Z. (2007). Ljudska prava i seksualna orijentacija. U M. Rašević & Z. Mršević (Ur.), *Pomeramo granice* (pp. 187-204). Beograd, RS: Institut društvenih nauka.
- Mustanski, B. S., Garofalo, R., & Emerson, E. M. (2010). Mental health disorders, psychological distress, and suicidality in a diverse sample of lesbian, gay, bisexual, and transgender youths. *American Journal of Public Health, 100*(12), 2426-2432.

- Nagoshi, J. L., Adams, K. A., Terrell, H. K., Hill, E. D., Brzuzy, S., & Nagoshi, C. T. (2008). Gender differences in correlates of homophobia and transphobia. *Sex Roles*, 59(7-8), 521.
- Prince, V. (2005). Sex vs. gender. *International Journal of Transgenderism*, 8(4), 29-32.
- Richards, C., Bouman, W. P., Seal, L., Barker, M. J., Nieder, T. O., & T'Sjoen, G. (2016). Non-binary or genderqueer genders. *International Review of Psychiatry*, 28(1), 95-102.
- Scandurra, C., Bochicchio, V., Amodeo, A. L., Esposito, C., Valerio, P., Maldonato, N. M., ... & Vitelli, R. (2018). Internalized transphobia, resilience, and mental health: Applying the psychological mediation framework to italian transgender individuals. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(3), 508-527.
- Shively, M. G., & De Cecco, J. P. (1977). Components of sexual identity. *Journal of Homosexuality*, 3(1), 41-48.
- Smith, J. A., McPherson, M., & Smith-Lovin, L. (2014). Social distance in the United States: Sex, race, religion, age, and education homophily among confidants, 1985 to 2004. *American Sociological Review*, 79(3), 432-456.
- Subotić, S. (2013). Pregled metoda za utvrđivanje broja faktora i komponenti (u EFA i PCA). *Primenjena psihologija*, 6(3), 203-229.
- Thompson, D. (1989). The 'sex/gender' distinction: A reconsideration. *Australian Feminist Studies*, 4(10), 23-31.
- Udry, J. R. (1994). The nature of gender. *Demography*, 31(4), 561-573.
- Valentine, D. (2007). *Imagining transgender: An ethnography of a category*. Durham, NC: Duke University Press.
- Wark, C., & Galliher, J. F. (2007). Emory Bogardus and the origins of the social distance scale. *The American Sociologist*, 38(4), 383-395.
- Weaver, C. N. (2008). Social distance as a measure of prejudice among ethnic groups in the United States. *Journal of Applied Social Psychology*, 38(3), 779-795.
- Weinberg, M. S., Williams, C. J., & Pryor, D. W. (1995). *Dual attraction: Understanding bisexuality*. New York, NY: Oxford University Press.
- Živanović, M., Đokić, T., Lazarević, Lj. B., Orlić, A., & Bjekić, J. (2014). Konstrukcija i empirijska provera testa homofobije. *Primenjena psihologija*, 7(4), 581-598.

SOCIAL DISTANCE TOWARDS HOMOSEXUAL, BISEXUAL, AND TRANS INDIVIDUALS

Authors: Ana Keleman & Lana Lugonja

Affiliate institution of the authors-students: Department of Psychology & Laboratory of Experimental Psychology – LEP-BL, Faculty of Philosophy, University of Banja Luka

Authors' e-mail addresses: anakeleman@gmail.com; lanalugonja7@gmail.com

Mentor: Siniša Subotić, PhD, Assistant Professor (University of Banja Luka)

Thematic area: Humanities

Even if we ignore the debates about the sex-gender distinction, the number of specific gender and sexual identities and orientations, and their complex relationship with mental health, the modern society advocates freedom of expression. Prejudice towards the LGBT population still exists, but publicly expressing gender and sexual identities has generally become more acceptable. Since the level of LGBT prejudice was poorly studied in the BCS language area, the aim of the research was to determine the degree of social distance towards male (M) and female (F) gay and bisexual individuals and male-to-female (M-F) and female-to-male (F-T) transsexual individuals. The sample comprised 445 participants from B&H, ages 18-30 years. The resulting order of social distances, starting with the highest, is: M-F trans, F-M trans, gay M, bisexual M, gay F, and bisexual F. Although the distances are generally highly intercorrelated, distance intensities have differed significantly among themselves. All individual distance intensities comparisons, apart from gay-bisexual M and gay-bisexual F, were significantly different, with mostly lower effect sizes. All the distances slightly decreased with the increase in education levels, and the three highest distances were slightly higher for male participants. The results are in line with the thesis of general, interrelated prejudice towards the LGBT population, but they also indicate the existence of different intensity levels of distances towards individual gender-sexual minorities.

Keywords: social distance, sexual identity, gender identity, LGBT